

Doble historier

Geir Lundby

”Isteden for å reprodusere en praksis som erstatter en ramme med en annen eller en praksis som reviderer den kjente historien om folks liv, ønsker narrativ terapi å bidra til at folk får muligheter til å knytte en ny kontakt med sin egen historie slik at en flerfasettert fortelling om deres liv og identitet kan framtre. Denne praksisen bidrar ikke bare til en utvidelse av folks narrative ressurser, men gjør det også mulig for dem å endre sitt forhold til sine egne historier. Dette er ikke å ny-innramme eller forandre historien ved å revidere den, men å knytte ny kontakt med sin personlige historie på nye premisser.” (White 1990, s. 36)

Livserfaringene våre er alltid rikere enn fortellingene om hvem vi er. I det hele tatt er det fint lite av det vi opplever og erfarer som blir ”historiegjort”, i den forstand at det blir inkludert i fortellingene om vår identitet. Jerome Bruner (1986, 1990) sier at det som har en tendens til å falle ut av våre historier handler om det *trivielle*. Det vil si alle de hendelsene og erfaringene som dagliglivet er fylt av, slike ting som å sove, spise, kle seg, gå på skole/jobb, handle osv. Med andre ord det aller meste av det vi opplever. Det historier handler om ifølge Bruner er det *spesielle* eller *unike*. Det er ikke om hvordan dagliglivet fortoner seg på skolen, hvis ikke noe helt spesielt skjer, men det er om hvordan vi gjorde det på en spesiell prøve eller til eksamen, og til sist hvilken utdanning vi tok. Det er ikke om hvordan vi gjennomførte hver slitsomme treningsøkt på idrettsarenaen, men om hvordan vi gjorde det i den viktige konkurransen. Det er ikke om våre daglige interaksjoner med representanter for det annet - eller samme - kjønn, men om vi giftet oss, fikk samboer, eller ikke. Det er ikke om alle de dagene vi sto opp av senga, stelte oss, spiste og kom oss på jobb eller skole til riktig tid, men det er avgjort om de dagene vi ikke klarte det – det er *de* dagene som krever en *forklaring*. Hvis forklaringen er at vi hadde influensa eller vondt i ryggen er det forholdsvis greit. Hvis forklaringen er at vi er for deprimert til å orke, for engstelige til å tørre eller for late til å gidde, da er det alt annet enn greit. Da har vi en identitetskonklusjon liggende å vente på oss rett rundt hjørnet. Vi kan slippe unna en slik tung konklusjon å leve med, helt eller delvis, hvis hendelsen er tilstrekkelig kortvarig og blir forstått som en episode, slik tidligere statsminister Bondeviks depressive reaksjon ble, men hvis hendelsen er av en viss varighet og blir forstått som noe vi *er* eller *har*, stiller det seg helt annerledes.

For det er særlig når vi opplever trøbbel eller problemer i livet at historiene om oss har en tendens til å bli tynne og problemmettet. Med en ”tynn” identitetskonklusjon mener jeg at hele vårt liv forstås, av oss selv og andre, i lys av en ”egenskap” eller en ”tilstand”. Vi kan alle merke hva det gjør med vår forståelse av folk når en blir beskrevet som narkoman, manisk depressiv, psykotisk, anorektisk, personlighetsforstyrret, psykopatisk, deprimert eller lignende. Nevnes det, nærmest i forbifarten, på et møte at ”mor har psykiske problemer selv”, kan det være som om hele saken det snakkes om – og hele familiehistorien – har funnet sin forklaring. Det er ikke noe rart i dette, vi mennesker søker etter mening og forsøker å forstå hvordan ting henger sammen, gjennom

fortellinger som gir denne meningen. Problemet er bare at vi dermed kan bidra til ”tynne” fortellinger om menneskers identitet og forhold. Vi kan miste av syne livets mangfoldighet og forholds kompleksitet.

For å bidra til at identitetshistorier kan fortelles på en ”rikere” eller ”tykkere” måte, retter en i narrativ praksis oppmerksomhet også mot de delene av folks personlige historier som *ikke* kan forstås i lys av ”problemet”. Enkelt sagt er vi minst like opptatt av å høre om, og forsøke å forstå, de dagene personen klarte å stå opp, stelle seg og komme seg på jobb/skole, som de dagene vedkommende ikke klarte det. Hvordan folk mestrer dagliglivets små og store utfordringer tilhører i utgangspunktet livets trivielle sider, og har som sådan en tendens til å gå tapt for historien som uinteressant eller irrelevant. Men når slike små og store hendelser blir fortalt om, fortolket og tillagt mening, kan selv tilsynelatende bagateller framstå som store og viktige begivenheter.

Even

La meg bruke et eksempel for å vise hvor forskjellig en historie om en og samme gutt kan fortelles, avhengig hvilket perspektiv som anlegges og hvilken kunnskap som får forrang.

Dette er to historier om Even (11). Den første historien fortelles av innsøkende instans, som gjerne vil at Even skal få plass og hjelp på BUP, der de har søkt tidligere og fått avslag. Den andre historien fortelles av mamma Betty og av Even selv, i samtale med meg. Det er jeg som har referentjobben og som gjenforteller historien i et brev til Even og Betty.

Et utdrag av den første historien (søknaden) lyder:

”Even bor sammen med mor og lillebror (Tomas, 5). Guttene har samme far, men far har bare bodd sammen med familien i kortere perioder. Mor sier at Even reagerte sterkt på skilsmissem. Det var store konflikter i hjemmet før far flyttet ut, som guttene var vitne til. Guttene har noe samvær med far, men det er litt tilfeldig og sporadisk.

Aktuelt:

I samtale nå formidler Even at han har det vanskelig på skolen. Det er mye konflikter der mellom han og andre. Dette gjør at han ikke har så mange å leke med, så en stor del av tiden leker han alene i skoletiden. Andre barn kan være redd han. På den ene siden savner han å leke med andre, men gjennom å isolere seg slipper han også å være så mye i konflikt. Samtale med lærer bekrefter at Even er en gutt som krever mye av de rundt ham. Han blir fort irritert og sint og kan sette seg helt på bakbeina. De sier at humøret hans er svært variabelt og at han noen ganger kan bli helt sort i øynene. Da kan det være at lærer holder seg unna ham for å unngå at det utvikler seg videre. Lærerne er redd for å sette krav til ham. Even blir gjerne rigid og fastlåst når noe blir vanskelig, og han kan bestemme seg for å ikke ville gjøre noe eller gå ut av klassen. Han kan bli fortvilet over sin måte å håndtere vanskelige ting på og har selv en opplevelse av at følelsene bestemmer mye over ham. Lærere synes det er vanskelig å bli fortrolig med

ham og hovedlærer har uttrykt at hun til en viss grad har gitt opp Even. Han er i utgangspunktet en faglig flink elev, men han er i perioder for krevende. Til mor har han sagt at han ikke føler seg velkommen på skolen.

Mor beskriver hjemme situasjonen som vanskelig. Even vil gjerne bestemme i relasjonen dem imellom og mor opplever det som en kamp å stå imot og beholde voksen posisjonen til ham. Det har vært og er svært mange konflikter rundt grenser og avtaler. Evens yngre bror begynner nå å ta etter Even og dette skaper ytterligere problemer for mor.

Vurdering:

Even er en spesiell gutt. Han har helt siden han var liten vist en ujevn profil hvor han på den ene siden er svært stolt, sterk og med en forventning til seg selv om å klare alt, mens han på den andre siden er svært krenkbar, sårbar og lett å plage. Både i relasjoner til voksne og barn er han utfordrende og vil gjerne bestemme. Dette medfører mye kamp og konflikt med barn og voksne. Hjemme og på skolen har en i perioder opplevd at det går bedre og at han klarer å tilpasse seg. Dermed har en tenkt at videre eller mer omfattende tiltak ikke er nødvendig. Det viser seg nå at Even sin fungering på skolen og i hjemmesituasjonen i lange perioder er svært dårlig, på tross av de tiltak som er igangsatt. Mor opplever store problemer med å håndtere ham hjemme og skolen sliter med å håndtere ham der. Han har få eller ingen venner på skolen og isolerer seg for å unngå konflikter. Andre barn og voksne holder seg også unna ham.”

Denne saklige, nøkterne og velmenende beskrivelsen av Even er utvilsomt sann. Men som det snart skulle vise seg, forteller den ikke *hele* sannheten om hvem Even er og hva han står for i livet.

Even og Betty kom til samtale på BUP og møtte min kollega Ole Øystein og meg. Even virket avgjort ikke noe begeistret over å komme til oss. Han avsto tilbudet om saft og kjeks, satt med lue og jakke på og stirret ned i fanget sitt. Jeg spurte om han hadde gruet seg til å komme, og han nikket som svar. Jeg spurte ham om hva som gjorde at han hadde kommet likevel, da mumlet han: ”Jeg måtte, fordi mamma sa det.” Jeg spurte om han alltid gjorde som mamma sa han skulle, da tittet han opp og smilte litt. Jeg sa; siden vil allerede visste litt om problemene de sleit med, ville det være ok om vi begynte med å få vite litt om hva Even likte og hva han satte pris på. Even nikket, og Betty sa at det var helt i orden. Dette brevet er mitt referat fra samtalen:

Hei Even og Betty.

Tusen takk for møtet med dere i går. Samtalen med dere gjorde et dypt inntrykk på oss. Til tross for at dere begge hadde gruet dere til å komme, opplevde vi at dere møtte oss med en åpenhet og vennlighet som berørte oss sterkt.

Noe av det første du sa Betty, var at ”Vi har fått det bedre det siste året.” Når vi ba deg hjelpe oss til å forstå hvordan, fortalte du at dere kranglet mye mindre, og at dere hadde det mye hyggeligere sammen. Når vi spurte om hva som hadde bidratt til en slik utvikling, fortalte du at Evens innsats hadde vært veldig viktig.

”Han går ut med søpla, når jeg ber han om det. Han har blitt mye flinkere til å rydde på rommet sitt.” (Even sa at det gjorde han bare en gang i måneden, men dere var enige i at det var mye oftere enn før.) Og så har Even blitt mye flinkere til å slå av dataen, uten mas.

Jeg spurte Even om han kjente seg igjen i det du hadde lagt merke til. Han sa at han kjente seg igjen i det med søpla og det med rydding av rommet, men ikke i det med dataen. Jeg spurte om han så dette som en utvikling i positiv retning, eller negativ, eller litt av begge. Du Even svarte: ”Litt av begge, men kanskje mest positivt.”

Jeg spurte deg Even hva du liker å drive med og hva du setter pris på. Det første du svarte var at du likte å være sammen med vennene dine. Du fortalte at dine nærmeste venner var Bodil, Jens, Fredrik, Frank og Erik. Dere er mest sammen på skolen, i grupper og i friminuttene. Men dere treffes også på fritiden, hjemme hos hverandre og på nettet når dere spiller spill.

Når jeg spurte hva dere gjorde sammen for eksempel i friminuttene på skolen, sa du at det var masse forskjellige ting, men ofte leker dere borte ved huskestativene. Der dytter dere småbarna (de fra første til tredje klasse) på huskene. Da jeg spurte om hvorfor dere gjorde det, sa du at det var for å være greie, og fordi det var gøy! Andre ting dere likte å gjøre var å gå og prate om alt mulig.

Vi spurte mamma om hun var overrasket over det hun hørte deg fortelle om det du og vennene dine drev med. Hun svarte ”både og”. Hun kjente vennene dine, fordi de pleier å være en del hjemme hos dere, og hun visste at dere likte å være sammen. Det hun ikke hadde hørt før var at dere lekte med de mindre barna for å være greie. Likevel var ikke mamma så veldig overrasket over dette, for, som hun sa: ”Even er god og snill, når han vil det.”

Vi ville vite litt mer om hvordan hun visste dette om deg Even. Det første mamma kom på var at når du var på besøk hos andre, så fikk hun alltid høre fra de andre mammaene at du var ”kjempenhøflig og grei å ha med å gjøre”. Du takker ordentlig for deg, spiser pent, og takker pent for maten.

Det andre eksempelet mamma kom på var at du flere ganger hadde funnet på å rydde hjemme, på kjøkkenet og på stua, uten at hun visste om det eller hadde sagt noe, bare for å overraske.

Jeg spurte om du Even var en gutt som likte å overraske positivt. Både mamma og du selv sa at det var typisk for deg.

En annen måte du likte å overraske positivt på var at du, noen ganger alene, og noen ganger sammen med lillebroren din Tomas, overrasket mamma med frokost på sengen i helgene. Du Betty sa med et smil: ”Jeg er en sånn bortskjemt mamma som liker å få frokost på senga.”

Så fortalte du Even om en annen måte du liker å overraske og lure mamma på. Tomas er visst ikke så glad i å stå opp om morgenen alltid, og derfor kan det noen ganger

bli mye mas og bråk for å få han opp. Du har funnet på at du kan få han med på å lure og overraske mamma. Det dere gjør er å stå stille opp før mamma vekker dere. Så putter dere en stor pølsepute under dyna, slik at mamma skal tro at dere fortsatt ligger i senga. Dere går på badet og kler på dere og pusser tenner. Dere er helt ferdig når mamma kommer og begynner å kjeft. Så, når hun river bort dyna til Tomas, og oppdager at det bare er en pølsepute som ligger der, begynner dere alle å le. Både du og mamma var helt enige om at dette fører til at dere alle får en god start på dagen. Det blir ikke noe mas, og alle blir i godt humør.

Ole Øystein lurte på om en slik god og morsom start på dagen hadde noen virkning for hvordan resten av dagen ble også. Det sa du at det hadde. Det ble mye morsommere og lettere på skolen også, når dagen startet slik.

Jeg spurte om du hadde noen eksempler på enda flere overraskelser. Da fortalte du at du noen ganger rydder i stua når mamma er på jobb. Andre ganger lager du te, som er ferdig når mamma kommer ned, på hverdager.

Jeg spurte deg hvorfor du gjorde alt dette. Da sa du: "Det er fordi det er ganske gøy. Fordi mamma blir i bedre humør, og vi får det bedre sammen alle tre." Noe av det fine med det er at det preger resten av dagen, og at det også blir bedre på skolen.

Jeg lurte på hvordan du kom på dette at det kunne være både lurt og morsomt å overraske positivt på denne måten. Du svarte: "Det slo meg i hodet at jeg kunne overraske mamma, slik at alle ble i bedre humør."

Ideen med pølseputa under dyna fikk du først fra Donald. Jeg lurte på om jeg kunne få låne den ideen, og fortelle om den til andre barn som kom til meg. Det ga du meg lov til, og du lovte til og med å ta med det Donald bladet det sto, hvis du kunne finne det.

Dette brevet begynner å bli veldig langt, så jeg skal bare kort gjengi noe av det andre vi fikk vite om deg Even, og om mamma og Tomas:

Du fortalte at du liker å spille fotball på skolen. Du liker også å spille på data på fritiden. Det er mest spill sammen med Bodil, Jens og Fredrik, og dere avtaler når og hvor dere skal møtes.

Det at spillene er på engelsk gjør ikke noe, for du beskriver deg selv som god i engelsk (over gjennomsnittet i klassen). Mamma sier at du er en kløpper på data. Selv sier du at du er middels god i matte, men mamma sier du er veldig god i addisjon og subtraksjon. Og så er du glad i musikk, og liker å synge.

Du fortalte at du hadde hatt det veldig gøy på juleavslutningen på skolen. Der hadde du hatt mange oppgaver, og hadde fått mye ansvar. Du hadde solgt lodd, du var den som ropte opp i høytaleren hvem som hadde vunnet, og du hadde fått ansvaret for lydteknikken. Du sa det hadde vært både morsomt og flaut å stå der å snakke i høytaleren når alle så på, men mest morsomt. Du hadde selv spurt læreren Liv om å få lov til å gjøre det. Da du fikk vist på generalprøven at du greide det, fikk du lov. I tillegg til alt dette var du med andre i klassen og danset på scenen, Nisseloven fra Jul i Blåfjell(?)

Vi spurte om hva denne utviklingen fortalte om deg. Mamma mente at det fortalte at du var blitt mer selvstendig og mer ansvarsfull. Hun hadde mange eksempler som fortalte om dette: Hun synes du var blitt flinkere til å ordne deg mat sjøl. Du kan lage nudler og pølser og steke egg. Du har blitt flinkere til å gå i dusjen. Du har blitt flinkere til å bruke telefonen mindre (og mye flinkere til det enn mamma, i følge deg sjøl). Du har blitt flinkere til å passe på sekken din, til å hjelpe til med oppvasken, til å huske på nøkler. Du har blitt flinkere til å gjøre lekser, og nå blir du ferdig med a-planen i tide!!

Da jeg spurte deg selv om hva du trodde alt dette fortalte om, da sa du: ”Jeg tror jeg har nådd et nytt voksestadium.”

Det mamma sa at det hun hadde bidratt med, var å slutte å mase, for det virket bedre. Du, Even, var helt enig i dette. Du sa at du ble ukonsentrert av mas, og konsentrert av ikke mas. Mamma var enig og sa at ”når Even tar ansvar sjøl så går det mye bedre.”

Helt til slutt snakket vi litt om forholdet ditt til Tomas. Tidlig i samtalen hadde du sagt at det var krig mellom deg og Tomas, mens mamma kalte det en maktkonflikt. Med et lite smil hadde du sagt at det kunne være vanskelig å holde styr på Tomas nå som han begynte å bli stor. Ole Øystein lurte på om dette smilet sa noe om at du og Tomas også kunne ha det ok sammen. Da fortalte du at dere ikke alltid kriger, men at dere ofte har det gøy sammen og leker fint sammen. Du fortalte også at du bryr deg om Tomas, og at du aldri ville tillate at noen andre fikk være slem mot ham.

Dette var alt for denne gangen. Vi gleder oss til å se dere igjen snart. Hils Tomas så mye fra oss.

Vennlig hilsen

Geir og Ole Øystein

Ingen av disse to versjonene om og fra Evens liv forteller hele sannheten om hvem han er og hva han står for i livet, men det er utvilsomt slik at bildet vi danner oss av Even som person endrer og utvider seg når vi får høre hva han selv og moren hans har å fortelle om det som ”har gått bedre det siste året”. Even er nok en fyr som har hatt lett for å komme i konflikt med lærere, medelever, mamma og lillebror. Men han er også en fyr som har mye sosial kompetanse og omsorgskompetanse. Han er på ingen måte venneløs, og han liker å dytte småbarna på huskene sine ”for å være grei”. Han er høflig og oppfører seg pent når han er på besøk hos andre. Han er ”snill når han vil” og hjelper ofte til hjemme, også uten å bli spurt eller mast på. Han får med seg lillebror på å servere mamma frokost på sengen noen ganger, og hjelper også til å få lillebror opp av senga gjennom å ”lure og overraske” mamma. Dette, sammen med alle de andre eksemplene vi fikk høre om, forteller om en gutt som har ”nådd et nytt voksestadium”, en gutt som har blitt mer selvstendig og mer ansvarsfull.

Denne utviklingen har selvsagt ikke skjedd i et vakuum, isolert fra hans viktige andre. Det er mamma Betty som forteller de fleste historiene, og som gir dem

anerkjennelse og verdi. Betty har også bidratt til utviklingen gjennom å mase mindre, og dermed oppdage at ”når Even tar ansvar sjøl så går det mye bedre”.

[Copyright © 2010. Article downloaded from <http://www.dulwichcentre.com.au/doble-historier.pdf>]